

УДК: 327(438+474.5):327.5(1-622)НАТО;355.01

DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2023.26.7>

Інна Туряниця,

канд. іст. наук, доц.,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

Ужгород, Україна

СУВАЛКСЬКИЙ КОРИДОР ЯК БЕЗПЕКОВА ПРОБЛЕМА ЛИТВИ ТА СХІДНОГО ФЛАНГУ ЗОНИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАТО

Анотація. Стаття висвітлює сучасні безпекові та військово-стратегічні проблеми навколо Сувалкського коридору, котрий є ділянкою кордону між Польщею та Литвою. Він має довжину біля 100 км, одночасно поєднує білоруський та російський кордони, зокрема мілітаризований Калінінградський ексклав, і є єдиною сухопутною сполучною ланкою між Польщею та країнами Балтії. Це становить очевидну вразливість для стану безпеки цих країн та східного флангу зони відповідальності НАТО. Складний рельєф та природні умови місцевості лише частково компенсує цю вразливість. Ці факти визнаються практично усіма, хоча існують розбіжності щодо оцінки можливої небезпеки, характеру та інтенсивності відповідних дій з боку Польщі, країн Балтії та блоку НАТО у цілому. «Гібридні» загрози, котрі набули актуальності з 2014 р., а також розгортання прямої російської агресії в Україні у 2022 р. вплинули на подолання скепсису щодо можливої російської інвазії у балтійському регіоні. Аналізування чинників проблеми експертним середовищем показало, що кремлівське керівництво може наважитися на нову військову авантюру у розрахунку на значний стратегічний та політичний вииграш. Або, принаймні, воно може мати вигоди з постійного підтримання напруги у балтійському регіоні з огляду на пропагандистський ефект. Найгірші сценарії повинні враховуватись, а адекватні їм оборонні заходи – ретельно плануватись і відпрацьовуватись на практиці у ході військових навчань. Провокації, організовані кремлівським керівництвом та підтримані його білоруським союзником навколо Калінінградського ексклаву та Сувалкського коридору створюють постійну напругу у регіоні. Цими мотивами зумовлена неослабна увага політиків, військових та експертів до проблеми вразливості Сувалкського коридору, оцінювання ступеня потенційної загрози, а також відновлення програм масштабних щорічних навчань НАТО «Defender Europe».

Ключові слова: Північноатлантичний альянс, Литва, безпека, геополітична «брама», Сувалкський коридор, Калінінградський ексклав.

Постановка проблеми. Безпекові виклики не виникають несподівано й одномоментно. До певного часу вони, маючи об'єктивну основу, побутують у латентній формі, не даючи про себе знати. Не існує фатальної закономірності актуалізації тої, чи іншої вразливості та її перетворення у виклик, тобто у суттєву проблему для спільноти, суспільства, держави. Для цього потрібен певний комплекс передумов. Це не тільки дає мотивацію до пізнання існуючого стану речей, але й створює можливості прогнозування, що є одним із завдань раціонального наукового пізнання. Обізнаність у колі питань, пов'язаних з таким важливим феноменом, як безпекова ситуація є життєво необхідною для

збалансованого функціонування суспільства, його політичної системи, для адекватного реагування на зовнішні виклики, різноманітні проблеми та дисбаланси, котрі можуть виникати. Це фактор, котрий мусить враховуватися при розробці планів і програм, що мають загальне значення, військово-стратегічних доктрин та заходів безпеки, належних параметрів оборони, у міжнародному партнерстві тощо.

Вітчизняні дослідники теорії ризиків А. Пехник, А. Кройтор та Ю. Завгородня мають цілковиту рацію, стверджуючи, що людина у процесі пізнання та освоєння світу з метою найповнішого задоволення своїх потреб постійно намагається розширити межі передбачуваності розвитку процесів і явищ. Передовсім маються на увазі різноманітні ризики, які потрібно сприймати як специфічну форму соціально-політичної комунікації, спрямованої на оцінку невідомого майбутнього у динаміці повсякденного життя. Утім, ризик несе в собі не тільки негативні, а й позитивні можливості, врахування та використання яких є важливим у ході вироблення та ухвалення рішень про ставлення до тих чи інших вразливостей, котрі існують, або можуть стати суттєвими у майбутньому [6, с. 43–44]. Тобто, мова йде про здатність подолання об'єктивно існуючих негативних чинників, котрі, за визначенням Р. Меркгофера, являють собою *джерело ризику*, або *небезпеку (hazard)* [16, р. 3–4]. Сама ж небезпека, момент її прояву і ефекти, котрі вона спроможна спричинити, визначають суттєві параметри ризику через оцінки рівня і вірогідності настання певних наслідків [2].

Зазначені теоретичні засновки ми застосовуємо для декларування практичної та пізнавальної актуальності підваженої проблеми Сувалкського коридору, вразливість котрого генерує зростаючу небезпеку для Литви та інших країн Балтії, а також для східного флангу відповідальності НАТО в цілому. Як ми можемо бачити з картосхеми, Сувалкський коридор (англ. *The Suwalki Gap*; лит. *Suvalkų koridorius*; пол. *Przesmyk suwalski*) є проміжком південно-західного кордону між Литвою та Польщею, а також між Білоруссю та російським ексclaveм – Калінінградською областю, довжиною приблизно у 100 км. Це ключовий і єдиний сухопутний прохід для подовження зони відповідальності НАТО на територію країн Балтії, що надає йому військово-стратегічного і навіть геополітичного значення, формуючи для усієї Балтії на даній ділянці роль

геополітичної «брами» – «*The Getaway states and regions*», за визначенням класика сучасної геополітики С.Б. Коена [12, р. 54–55].

Гострота потенційних загроз разом з усвідомленням їхнього негативного впливу на безпеку Литви, усього балтійського регіону, на ступінь вразливості східного флангу НАТО лише посилювались в умовах неприхованих погроз кремлівського керівництва ревізувати геополітичну мапу Європи у відповідності з його неоімперським світобаченням. З концептуальних схем та публічних декларацій ці наміри перетворились в актуальну і гостру небезпеку, починаючи з лютого 2022 р., тобто з початком активної фази українсько-російської війни. А ось усвідомлення цих ризиків, реальних можливостей їхнього розростання, як з боку політичного керівництва країн Балтії, було помітним значно раніше, принаймні, починаючи з 2014 р., коли мав початок «гібридний» формат російської інвазії у Криму та на сході України. Цьому, відповідно, повинна бути надана адекватна ступеню загрози відповідь, що є клопотом не тільки політичного керівництва балтійських держав, але й Північноатлантичного альянсу. Членство окремих держав з обмеженим потенціалом у подібних спільнотах значно підвищує їхні здатності до реагування на різні виклики, бо НАТО за умовчанням сприймає їх за виклики усьому Альянсові та створеній ним оборонно-стратегічній та безпековій структурі.

Мета статті полягає в об'єктивній оцінці параметрів вразливості/захищеності Сувалкського коридору, котрий сприймається як безпекова проблема і Литовської республіки та Польщі, і блоку НАТО в цілому. У відповідності з цим ми акцентуємо увагу на тих засобах і заходах, котрі найбільш зацікавлені держави у кооперації зі своїми союзниками по Альянсу вживають для нівелювання існуючих у цьому аспекті загроз та протидії їхньому можному розростанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти підваженої нами проблеми прямо, або опосередковано зачіпаються в розробках різного ступеня узагальнення. Ситуація на східних кордонах зони відповідальності НАТО та в країнах Східного партнерства, котрі опинилися між демократичною євроатлантичною спільнотою та євразійською державою, що демонструє амбіції неоімперії, ніколи не випадали з поля зору. Щоправда, динамічний розвиток політичної ситуації у Балто-Чорноморському Міжмор'ї увесь час вимагає внесення коректив у прогнози, змінює вже зроблені оцінки.

Примітним стало зміщення акцентів у різних виданнях узагальнюючих досліджень вже згаданого С.Б. Коена (1925–2021), Президента Асоціації

американських географів. За спостереженням автора, утворюючись як самостійні геополітичні одиниці, «брами» у багатьох випадках перетворюються зі смуги конфліктів на зону компромісного розвитку та співробітництва. Так би повинно було бути у сучасному світі. Але бажане ще не є дійсним. В останньому прижиттєвому виданні свого opus magna «*Геополітика: географія міжнародних відносин*» (2015) Коен акцентує увагу на зростанні амбіцій московського керівництва, котре повсякчас виявляє незгоду з втратою впливу на значній частині пострадянського простору. Воно прагне ревізувати нові усталені реалії, стати на перешкоді політичному вибору нових незалежних держав. А вступ до НАТО країн Балтії – вважає вторгненням Альянсу у свою історичну сферу впливу. Межа між цими обидвома «сферами» (*realms*) продовжує бути рухливою. Утім, на момент підготовки цього видання до друку Коен ще не вбачав загрози «нової холодної війни» [12, р. 40, 43], коли світ за кілька років заскочила вже справжня «гаряча» війна на європейському континенті – перша подібна подія після 1945 р., зумовлена саме тим, в імовірність чого мало хто вірив. Таким чином, зона потенційної коеволюції та співпраці знову перетворилася у смугу конфліктів.

У вітчизняних розробках з геополітики повторюється вже відома теза про те, що розширення Євросоюзу та НАТО на схід поруч зі зростанням російських амбіцій щодо Східної Європи посилюють напругу та створюють загрозу нових ліній розлому. Від країн Балто-Чорноморського регіону – «осі Євразії» – залежить стабільність усієї євроатлантичної та євразійської систем. Країни Балтії, поруч зі своїми центральноєвропейськими партнерами та сусідами у Східній Європі фактично визначатимуть структуру євразійської безпеки на десятиріччя уперед [1, с. 57]. Цей слушний умовивід цілком компліментує з увагою, котру слід при цьому приділяти до організації простору між Балтикою і Причорномор'ям, з особливим акцентом на вразливих місцях, подібних коридорові біля Сувалків-Августова.

Найбільш далекоглядні автори, як от польський фахівець з варшавської Академії військового мистецтва Р. Параф'янович, ще понад 5 років тому не виключав блокування шляхів сполучення, що ведуть до країн Балтії, маючи на увазі Сувалкський коридор. Це унеможливить допомогу сухопутних військ союзників, що може виявитися ключовим фактором успіху в ситуації гіпотетичного збройного конфлікту, спрямованого не лише на те, щоби позбавити балтійські країни їхнього суверенітету, але також на дискредитацію впливу Альянсу [18, р. 3].

Дослідники Балтійського коледжу оборони (Тарту, Естонія) В. Веебель та Зд. Сліва розглянули можливість спалаху конфлікту біля Сувалкського коридору на тлі аналізу факторів, які перешкоджають або підтримують ескалацію напруженості між Росією та НАТО у балтійському регіоні. Наголошено, що обидва потенційних суперники мають різні переваги та недоліки. Головною слабкістю НАТО названа залежність від громадської думки, що обмежує його здатність протистояти ескалації. Тверезо звучить припущення, що при значному військовому та ресурсному потенціалі Альянсу є питання, чи можна реалізувати цю перевагу на практиці. Росія не потребує виправдання своїх військових дій, що може дозволити їй вести справу зі звичайними силами, незважаючи на набагато менші ресурси. Веебель та Сліва, що у цілому властиво для обережності багатьох функціонерів НАТО та експертного середовища, застерігали щодо помітного нарощування сил та стримування. Це, як багато хто вважає, може призвести до ескалації та стратегічної конфронтації та до руйнівних соціальних й економічних наслідків для регіону [22]. Достатня якість оборони та параметри безпеки мають свою ціну, серед вартісних значень якої десь є і відмова від надмірної стриманості. Адже згодом ціна вимагатиметься значно більша, як продемонстрували поточні події 2022–2023 рр.

У своїй аналітичній публікації навколо військово-стратегічного становища в районі Балтійського моря д-р Г. Лепс, лектор Гамбурзького університету та діяльний учасник антивоєнного громадського руху, зазначив, що Сувалкський коридор став основним пунктом розробки військово-політичної стратегії. Навколо нього зосереджено безліч інших військових аспектів, включаючи військово-морські питання в Балтійському морі. Констатується відсутність у НАТО конкретизованих проєктів подолання вразливості цієї ключової ділянки і очевидна загальність рекомендацій щодо укріплення Альянсу у регіоні в цілому [4, с. 43, 44, 46]. Резюме Г. Лепса видаються занадто скептичними, хоча можемо припустити, що висловлені ним сумніви мотивують військових і політиків НАТО, а також експертне середовище приділяти існуючим джерелам небезпеки достатню увагу.

Російська політологія лише в окремих випадках відзначена у відповідних темі розробках науковому раціональному дискурсові. Інколи вони є неприхованою пропагандою, котра «приправляє» повідомлення про дійсні факти і події своїми інтерпретаціями з огляду на «особливі права» у тому ж самому регіоні Балтії. Або ж взагалі оперує витягненими із запасників «нафталіновими» конструкціями на кшталт поділу світу на два ворогуючих

табори після перемоги «Великої Жовтневої соціалістичної революції». Однією з подібних доволі поширених «розробок» є стаття д-ра пол. наук, зав. кафедрою загальної і прикладної політології Орловського держ. ун-ту ім. І.С. Тургенєва К.В. Старостенка. Автор, за його словами, «аналізує конфронтаційну політику, що проводиться керівництвом НАТО і західними політиками», приправляючи текст вербальними конструкціями з ідеологічного арсеналу радянської пропаганди часів «холодної війни» [9]. Виявили ми у цій публікації доволі показовий пасаж. К. Старостенко, перевертаючи істину з ніг на голову, зазначив, що Білорусь, котра є «стратегічним буфером між Росією та балтійським флангом Північноатлантичного альянсу», залишаючись вільною від російських сухопутних військ, сприяє зміцненню безпеки Польщі та Литви, дозволяє НАТО адекватно захищати Сувалкський коридор, надаючи Альянсу достатню оборонну глибину вздовж його периферії [9]. Оскільки ці вірні констатації, котрі прозвучали у 2020 р., відповідають дійсному стану справ, то три роки опісля цей «недолік» російської стратегії був, як відомо, виправлений. Влітку 2023 р. було заявлено про розміщення у Білорусі тактичних ядерних боєприпасів та передислокацію формування ПВК «Вагнер», котрі реалізують підривні військові операції у різних точках світу та прямо задіяні в українсько-російській війні.

З-поміж українських фахівців проблему захисту Сувалкського коридору як аксіоми для забезпечення безпеки НАТО і Польщі зачіпає Т.В. Кулик [3]. Вийшли з друку чимало публікацій щодо оборонної політики Польщі, українсько-польського співробітництва у військовій сфері. Але напряду проблеми вразливості Сувалкського коридору та ускладнення безпекового становища на східному флангу НАТО, ми торкнулися у нещодавній публікації по викликах російсько-литовського сусідства, зокрема – з Калінінградським ексکلвом [10].

Виклад основного матеріалу. Природне занепокоєння, котре російський професор-пропагандист К.В. Старостенко назвав «постійним страхом» «військової загрози з боку Росії», змушують США та їхніх партнерів по НАТО міркувати про те, як нейтралізувати російське військове угруповання в області Калінінграда та унебезпечити Сувалкський коридор. Зрозуміло, що це природна реакція Північноатлантичного альянсу, стурбованого зенітними ракетними системами С-400 «Тріумф», що дислокуються в регіоні, оперативно-тактичними ракетними комплексами «Іскандер-М» і береговими ракетними комплексами «Бастіон». Це визнається самим К.В. Старостенком, котрий по зрозумілих причинах бере формулювання щодо «військової загрози з боку

Росії» у лапки [9]. Певно, на його думку, керівні структури НАТО та держав-членів повинні були би бути наївними, недалекочленими і не реагувати на розміщення оперативно-тактичної зброї у Калінінградському ексклаві, щоби заслужити схвалення з боку кремлівського керівництва та російської пропаганди.

Насправді, реакція НАТО, особливо держав на його східному фланзі є адекватною. Чим ближче до Сувалкського коридору, російських та білоруських кордонів і баз, тим джерело небезпеки дає відчутніші сигнали. У Вільнюсі, Варшаві, Ризі й Таллінні їх враховують повсякчас. Амбіції та наміри Росії є зрозумілі – зруйнувати архітектуру безпеки після холодної війни, підірвати НАТО та ЄС, послабити трансатлантичні зв'язки [21, р. 4]. Що показово, доповідь Міжнародного центру оборони та безпеки (м. Таллінн, Естонія) «Зміцнення стратегічного балансу у районі Балтійського моря» із зазначеними формулюваннями опубліковано на офіційній сторінці естонського парламенту (*riigikogu*).

Геополітичні та військово-стратегічні аспекти сусідства Литви та Польщі з Калінінградською областю, а також вразливим Сувалкським коридором безпосередньо впливають на військове планування НАТО та на розробку можливих сценаріїв протидії цим загрозам відповідно до ступеня ризиків. З середини 2010-х рр. питання постійно перебуває у полі зору. Розгорталася відповідна військова інфраструктура та опрацьовувалися питання взаємодії між об'єднаними силами. За рішенням Варшавського саміту НАТО 2016 р. для зміцнення східного флангу Альянсу у країнах Балтії та у Польщі були розміщені сили передової присутності. На ротаційній основі здійснюється морське та повітряне патрулювання на Балтиці [8].

Влітку 2017 р. на території Литви проходили військові навчання «*Залізний вовк 2017*». Вони являли собою епізод ширшого комплексу навчань «*Saber Strike*», які проходили у країнах Балтії та Польщі за участі прибіл. 5300 військових з Литви та 10 країн НАТО. Ці навчання були сплановані та організовані Європейським командуванням сухопутних військ США і були зосереджені на тестуванні рівня підготовки передових батальйонів НАТО, нещодавно сформованих і дислокованих на території країн східного флангу блоку, а також покращенні їхньої взаємодії з союзниками. Хід навчань координувався Штабом Міжнародного Північно-Східного Корпусу в Щецині (Польща). Сценарій передбачав відпрацювання тактики оборони в районі Сувалкського коридору та був спрямований на створення умов для безпечного прибуття підрозділів Об'єднаних сил до Литви [19].

Гуманітарною складовою зазначених навчань став спеціалізований оціночний тренінг фахівців непрямого впливу «Довіра 2017», які інформували населення про завдання операції та вирішували різноманітні питання взаємодії з місцевими цивільними громадами. Було здійснено 25 патрулювань місцевості, у тому числі спільне з союзниками – військовослужбовцями США [19]. Даючи оцінку подіям, керівник операцій непрямого впливу Сухопутних військ Збройних сил Литви та керівник навчань «Довіра 2017» майор М. Гележюнас зазначив, що їхня мета щодо ефективної взаємодії армії з цивільним населенням, сприяючи таким чином успішному проведенню військової операції, досягнута [19].

Подібним навчанням, як репетиції способів протидії усвідомленим загрозам передуює оцінка характеру джерел небезпеки та інтенсивності їхнього можливого впливу. Точніше, зусилля експертної спільноти та конкретні заходи дії у часі та просторі координуються і компліментують. Практично одразу ж після початку російської «гібридної» інвазії в Україні у 2014 р. експерти відомої *Rand corporation* Д.А. Шлапак та М.В. Джонсон комплексно розглянули безпекове становище у балтійському регіоні та оцінили можливості посилення оборони на східному флангу НАТО. З властивою для аналітики *Rand corporation* ретельністю, фахівці не випустили з уваги ні збройного потенціалу суперника, ні навіть природних властивостей місцевості. Пояснюючи можливий вплив її рельєфу на мобільні можливості військ та бойові дії, Шлапак і Джонсон характеризували район Сувалкського коридору як відкриту територію, яка перемижується з лісовими масивами, озерами і в деяких місцях значними заболоченими ділянками. Пересування по бездоріжжю в усіх трьох країнах Балтії визнане складним, особливо для колісних транспортних засобів. Однак присутня досить добра мережа шляхів і магістралей, є кілька великих річок, які слугують природними оборонними лініями та перешкодами для руху [20].

На жаль, виявилися недоступними матеріали серйозної дискусії навколо стратегічних та безпекових проблем навколо Сувалкського коридору, котра була проведена влітку 2018 р. у Вашингтонському Центрі аналізу європейської політики (*CEPA*) за участю Б. Годжеса – колишнього командувача армії США у Європі, експерта Я. Бугайскі та Президента Центру П.Б. Дорана. На публікацію цих матеріалів посилається більшість дослідників проблеми.

25 жовтня 2019 р. у Вашингтоні відбувся експертний семінар «Нові перспективи того, як обороняти балтійські держави», на якому військові та політичні експерти Джеймстаунського фонду (США) та Оксфордського

університету (Великобританія) обговорили сценарії та наслідки можливої агресії Росії у балтійському регіоні. Склад учасників семінару був вельми показовим: колишній командувач об'єднаних сил в Афганістані (2011–2013) генерал Дж.Р. Аллен; директор Інституту національних стратегічних досліджень і дослідник Центру стратегії та безпеки Скоукрофта при Атлантичній Раді, ад'юнкт-політолог *Rand corporation* Г. Біннендйк; колишній провідний співробітник ЦРУ Г. Гафец; колишній командир британської 1-ї бронетанкової дивізії генерал-майор у відставці Дж. Чізвелл; колишній виконуючий обов'язки старшого радника держсекретаря США з управління плануванням (2017–2018) д-р Я. Гріджел; директор Оксфордського центру війни д-р Р. Джонсон, політики і дипломати [17].

Дискусія експертів точилася навколо панельної доповіді «*Як обороняти країни Балтії*», з котрою виступив професор Національного університету оборони (США), член американської Ради із закордонних справ (CFR) Р.Д. Гукер – вельми досвідчений і поважний у військових та експертних колах колишній бойовий офіцер-десантник, котрий брав участь у багатьох спецопераціях. З позицій неприхованого скепсису щодо російської «миролюбності», доповідач вказав на «привабливу мету» російського президента, котрий з найменшими втратами зможе захопити слабо захищені балтійськими держави з їхніми незначними арміями і скромними оборонними бюджетами і, одночасно, розколоти НАТО. Відтак, на цю проблему як на безумовний пріоритет слід він закликає звернути саму ретельну увагу [15, р. 1]. Не без чорного гумору, Гукер констатував, що НАТОвська оборона балтійського регіону наявними силами у чотири бригади без танків, бойових літаків і з малою кількістю артилерії та ППО мало на що може вплинути, крім як нагадати про «лісових братів» – партизанів, які боролися з советами наприкінці Другої світової війни [15, р. 4]. Термін 7–10 діб, протягом котрих може бути відданий і виконаний наказ по захопленню росіянами країн Балтії є занадто стислим для належного розгортання: «Боротьба буде завершена задовго до того, як НАТО зможе втрутитися» [15, р. 4]. Це матиме далекосяжні наслідки через відновлення російського стратегічного контролю у Східній Європі, витиснення звідти США і НАТО, послаблення зв'язків всередині Альянсу. Укріплення путінського режиму стане додатковим призом російської експансії.

Для російських планувальників вкрай важливим буде нейтралізувати можливу збройну відповідь з боку Польщі. Її збройні сили з їх майже 1000 танків і сотнею багатоцільових винищувачів Гукер визнає одними з найкращих

у НАТО. Він вказує, що багато експертів припускають російську атаку із Білорусі Сувалкським коридором – найкоротшим і прямим шляхом до Калінінграда. Однак обрання цього варіанту означатиме неминуче зіткнення з польськими військами. Альтернативний напрям наступу може пролягати через Вільнюс, столицю Литви, що дасть змогу обійти польську територію і мінімізувати польську участь у конфлікті. На думку автора, такий підхід вірогідніший [15, р. 11]. Очевидно, американський військовий експерт перебільшив ступінь раціональності російського військового планування і применшив схильність до нахабних дій ва-банк.

Гукер у своєму резюме щодо можливих відповідних дій НАТО у балтійському регіоні позначив три напрями [15, р. 13]:

- «підготовка» театру для проведення та підтримки великих військових операцій;
- забезпечення сил на місці, які б змогли успішно оборонятися до 30 днів;
- скорочення часу, необхідного для розгортання підкріплень НАТО.

Зазначені завдання слід було відпрацювати в умовах, наближених до реальних. Відтак, у 2020 р. опісля 25-річної перерви почалися масштабні навчання НАТО «*Defender Europe 20*» з передислокацією американських військ через Атлантику. Близько 20 тисяч військових прибули до Польщі і мали вийти на рубіж Сувалкського коридору. За словами командувача об'єднаними силами підтримки бундесверу Мартіна Шеллейса навчання були заплановані з огляду на те, що «Росія вже давно вміє робити те, чому НАТО зараз знову вчиться...». Метою маневрів була оголошена підготовка до можливих кризових ситуацій. Не менш важливим було відновлення мобільних здатностей НАТО по передислокації значних військових контингентів зі зброєю та спорядженням [5]. Щоправда, стрімке розростання пандемії COVID-19 примусило згорнути виконання програми навчань «*Defender Europe 20*». Наступні навчання «*Defender Europe 21*» відпрацьовували завдання вже на південно-східному фланзі НАТО в регіоні Чорного моря.

Опісля 24 лютого 2022 р., коли передбачуване стало можливим, тобто з початком неприхованої російської агресії проти України загострились також загрози з боку інших джерел небезпеки по периметру російських кордонів з державами НАТО. Вже за кілька днів авторитетне видання «*Зовнішня політика*» опублікувало застереження американського військового експерта Джона Р. Дені, котрий визнавав, що кроки по захопленню Сувалкського коридору лише на перший погляд видаватимуться неможливими, оскільки це означатиме напад на територію НАТО і військову відповідь США. Головним

уроком вторгнення російських військ в Україну є те, що слід готуватися до найгірших сценаріїв, зосереджуючись на фактичному російському військовому потенціалі в балтійському регіоні, а не на публічних кремлівських деклараціях [13]. Латвійський журналіст К. Андрейсонс у цьому ж виданні незадовго до відкритого російського вторгнення в Україну писав про занепокоєність громадян країн Балтії тим, що вони можуть стати наступними у «меню Росії» [11].

Важливо знати, як оцінюють ступінь вразливості Сувалкського коридору литовські відповідальні посадовці і представники експертного середовища. Якщо спиратись на офіційні та неофіційні публічні заяви, то превалює думка щодо належної захищеності Литви з боку зазначеної «ахіллесової п'яти». Глава оборонного відомства А. Анушаускас заспокоював, що не став би драматизувати ситуацію, виходячи з причин, котрі, як він саркастично висловився, «наші сусіди – якщо у них, звичайно, все гаразд із головою», так само враховують [7]. Він мав на увазі нібито відсутність у них достатніх можливостей, щоб перерізати Сувалкський коридор, зав'язаність на бойових діях в Україні, а також натякав на те, що Литва як член НАТО може спиратися на потенціал усього блоку. Десь така само логіка була присутня в інтерв'ю глави Комітету національної безпеки Сейму Литви, відомого експерта Л. Кашюнаса Російській службі «Голосу Америки». Він висловив сумнів у тім, що «мілітаристський сценарій може по-справжньому розглядатися навіть у Кремлі», адже його країна як член НАТО знаходиться «в іншій лізі» [7]. Оптимізм литовських політиків є доречним. Але Дж.Р. Дені після 24 лютого 2022 р. скептично оцінив здатність Заходу знати та розуміти логіку Путіна, обґрунтованість його рішень, котра, вочевидь, була обмежена браком уяви, якісного інтелектуального осмислення, або їх обох [13]. Достатня пильність і реальна готовність відбити потенційний напад – ось що повинно визнаватись за аксіому.

Остання відома нам інформаційна подія щодо підваженої проблеми – панельна дискусія у Центрі геополітики Кембриджського у-ту (20 вересня 2022 р.) за участю відомих політиків, експертів та вчених Р. Лопати (Комітет національної безпеки і оборони Литви; Вільнюський у-т), генерала С. Піча, екс-начальника штабу оборони та голови Військового комітету НАТО, д-ра К. Пійрімая (Тартуський у-т, Естонія), проф. С. Вольфа (У-т Бірмінгема, Сполучене королівство). Дискутанти, рухаючись від ретроспективи до актуального стану проблеми, зосередились на генезі та оцінці ризиків, пов'язаних із Сувалкським коридором. З позицій регіональної і стратегічної

безпеки значення його лише зросло з початком російської агресії в Україні, котрій передували абсурдні вимоги до НАТО повернутись до лінії його відповідальності станом на 1997 р. Можливе захоплення зазначеного стратегічного коридору здатне серйозно ускладнити військово-стратегічне становище країн Балтії, залишивши для сполучення з союзниками лише морський і повітряний шляхи. Дуже імовірною визнається наявність в ексклаві тактичної ядерної зброї [14].

Висновки. Підводячи підсумки, відзначимо, що події 2023 р., пов'язані з передислокацією до Білорусі «солдатів удачі» з ПВК «Вагнер» принципово нового у ситуацію навколо Сувалкського коридору вже не внесли попри усі натяки, актуалізовані у заявах російських політиків та пропагандистів. Вочевидь, що вразливість цієї ділянки простору на східному флангові відповідальності НАТО усвідомлена. Питання обговорене в експертному середовищі авторитетними фахівцями та військовими. Проводяться практичні заходи по відпрацюванню сценаріїв протидії можливим агресивним діям з боку путінського режиму. Принаймні, можна констатувати, що розвиток ситуації навколо Сувалкського коридору має достатній рівень експертного осмислення та перебуває у стані вдосконалення практичних заходів протидії існуючим джерелам небезпеки.

Список використаних джерел та літератури

1. Корома Н. Політико-географічні фактори формування стикових геополітичних регіонів (приклад Балто-Чорноморського регіону) [Електронний ресурс] / Н. Корома // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Географія. – 2012. – Вип. 60. – С. 53–57. – Режим доступу: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2016/04/15-60.pdf> (Дата звернення: 28.06.2023). – Назва з екрану.
2. Кривошеїн В. Культурологічна теорія ризику в структурі політичної ризикології [Електронний ресурс] / В. Кривошеїн // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Політологія, соціологія, філософія. – 2009. – Вип. 12. – С. 28–33. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsrui/bitstream/lib/10159/1/> (Дата звернення: 28.06.2023). – Назва з екрану.
3. Кулик Т.В. Передова присутність як інноваційна модель позиції стримування та оборони НАТО / Т.В. Кулик // Гілея. Науковий вісник. – 2023. – Вип. 180/181. – С. 96–104.
4. Лепс Х. Милитаризация региона Балтийского моря [Електронний ресурс]. / Х. Лепс. – Гамбург – Хельсинки – Санкт-Петербург, 2020. – 68 с. – Режим доступа: <https://decommission.ru/wp-content/uploads/2021/02/> (Дата обращения: 29.07.2023). – Название с экрана.
5. НАТО проводить масштабні військові навчання Defender-Europe 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ispc.org.ua/archives/5707> (Дата звернення: 27.06.2023). – Назва з екрану.
6. Пехник А.В. Теорія ризику: історія та сучасні підходи [Електронний ресурс] / А.В. Пехник, А.В. Кройтор, Ю.В. Завгородня // Актуальні проблеми політики. – Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2019. – Вип. 63. – С. 33–47. – Режим доступу: http://app.nuoua.od.ua/archive/63_2019/5.pdf (Дата звернення: 27.06.2023). – Назва з екрану.

7. Плотникова А. Калининградский транзит: факты и вымыслы [Электронный ресурс] / А. Плотникова // Голос Америки. – 2022. – 22 июнь. – Режим доступа: <https://www.golosameriki.com/a/kaliningrad-lithuania-experts/6628567.html> (Дата обращения: 18.11.2022). – Название с экрана.
8. Присутність НАТО у країнах Балтії та у Польщі - відповідь на агресивні дії Росії [Електронний ресурс] // Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. – 2021. – 20 січня. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3180351-prisutnist-nato-u-krainah-baltii-ta-u-polsi-vidpovid-na-agresivni-dii-rosii.html> (Дата звернення: 29.06.2023). – Назва з екрану.
9. Старостенко К.В. Россия –НАТО: есть ли предел конфронтации? [Электронный ресурс] / К.В. Старостенко // Abyss (Вопросы философии, политологии и социальной антропологии). – 2020. – № 1 (11). – Режим доступа: http://abyss.su/_media/abyss_issue/11/starostenko_k.v._rossija_nato_est_li_predel_konfrontacii-1.pdf (Дата обращения: 29.06.2023). – Название с экрана.
10. Туряниця І.А. Калінінградський ексклав: сучасні безпекові проблеми литовсько-російського сусідства та засоби їхнього вирішення [Електронний ресурс] / І.А. Туряниця // Вчені записки Таврійського національного ун-ту ім. В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2023. – Т. 34 (73), № 1. – С. 231–237. – Режим доступу: https://www.hist.vernadskyyournals.in.ua/journals/2023/1_2023/33.pdf (Дата звернення: 29.06.2023). – Назва з екрану.
11. Andrejsons K. Baltic Citizens Worry They're Next on Russia's Menu / K. Andrejsons [Electronic resource] // FP – Foreign policy magazine. – 2022. – 1 November. – Mode of access: <https://foreignpolicy.com/2022/01/11/baltics-russia-aggression-collective-security-ukraine/> (Last access: 29.06.2023). – Title from the screen.
12. Cohen S.B. Geopolitics : the geography of international relations. 3-rd ed. / S.B. Cohen. – New York – London : ROWMAN & LITTLEFIELD, 2015. 491 p.
13. Deni R.J. NATO Must Prepare to Defend Its Weakest Point – the Suwalki Corridor [Electronic resource] / R.J. Deni // FP – Foreign policy magazine. – 2022. – 3 March. – Mode of access: <https://foreignpolicy.com/2022/03/03/nato-must-prepare-to-defend-its-weakest-point-the-suwalki-corridor/> (Last access: 29.06.2023). – Title from the screen.
14. The Geopolitics Kaliningrad [Electronic resource] // Centre for Geopolitics of the University of Cambridge. Providing historically-grounded approaches to enduring geopolitical problems. – Mode of access: <https://www.cfg.polis.cam.ac.uk/events/geopolitics-kaliningrad> (Last access: 17.11.2022). – Title from the screen.
15. Hooker R.D. How to defend the Baltic States [Electronic resource] / R.D. Hooker. – Washington, DC: The Jamestown Foundation, 2019. – 48 p. – Mode of access: <https://jamestown.org/wp-content/uploads/2019/10/How-to-Defend-the-Baltic-States-full-web4.pdf> (Last access: 28.07.2023). – Title from the screen.
16. Merkhofer M. Decision Science and Social Risk Management: A Comparative Evaluation of cost-benefit analysis, decisionanalysis, and other formal decision-aiding approaches / M. Merkhofer. – Dordrecht: Reidel, 1987.– 340 p.
17. New Perspectives on How to Defend the Baltic States [Electronic resource] // The Jamestown Foundation. Global Research & Analysis. – 2019. – 25 October. – Mode of access: <https://jamestown.org/event/new-perspectives-on-how-to-defend-the-baltic-states/> (Last access: 28.07.2023). – Title from the screen.
18. Parafianowicz R. The military-geographical significance of the Suwałki Gap [Electronic resource] / R. Parafianowicz // Security and Defence Quarterly. – 2017. – Vol. 14, issue 4. – P. 3–20. – Mode of access: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.doi-10_5604_01_3001_0011_7839. (Last access: 29.07.2023). – Title from the screen.
19. Prie Suvalkų vykstanciose NATO pratybose – «Geležinis vilkas 2017» karinė operacija Skaitykite daugiau [Electronic resource] // Lietuvos RYTAS. LIETUVOSDIENA. AKTUALIJOS. – 2017. – 18 June. – Mode of access:

<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2017/06/18/news/prie-suvalku-vykstanciose-nato-pratybose---gelezinis-vilkas-2017-karine-operacija-1716336>. (Last access: 18.11.2022). – Title from the screen.

20. Shlapak D.A. Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics [Electronic resource] / D.A. Shlapak, M.W. Johnson // RAND Corporation. – 2016. – February. – Mode of access: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf (Last access: 29.07.2023). – Title from the screen.

21. Stoicescu K. Strengthening the Strategic Balance In the Baltic Sea Area [Electronic resource] / K. Stoicescu, H. Praks. – Tallinn: International Centre for Defence and Security, 2016. – 38 p. – Mode of access: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/Strengthening-the-Strategic-Balance-in-the-Baltic-Sea-Area_ICDS-Report.pdf (Last access: 29.07.2023). – Title from the screen.

22. Veebel V. Z. Kaliningrad, the Suwalki gap and Russia's ambitions in the Baltic Region [Electronic resource] / V. Veebel, Z. Sliwa // Journal of International Studies. – 2019. – № 12 (3). – P. 109–121. – Mode of access: https://www.jois.eu/files/9_685_Veebel_Sliwa.pdf. (Last access: 29.07.2023). – Title from the screen.

References:

1. Koroma, N. (2012). Polityko-heohrafichni faktory formuvannya stykovyx heopolitychnyx rehioniv (pryklad Balto-Chornomors'koho rehionu). *Visnyk Kyyivs'koho nacional'noho universytetu im. T. Shevchenka. Heohrafiya*, 60, 53–57. Retrieved from: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2016/04/15-60.pdf>. [In Ukrainian].

2. Kry'vosheyin, V. (2009). Kul'turologichna teoriya ry'zy'ku v strukturi polity'chnoyi ry'zy'kologiyi. *Naukovy'j visnyk Uzhgorods'kogo universy'tetu. Ser. Politologiya, sociologiya, filosofiya*, 12, 28–33. Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10159/1/>. [In Ukrainian].

3. Kulyk, T.V. (2023). Peredova prysutnist" yak innovacijna model" pozyciyi strymuvannya ta oborony NATO. *Hileya. Naukovyj visnyk*, 180/181, 96–104. [In Ukrainian].

4. Leps, H. (2020). *Mylytaryzacyya rehyona Baltys'koho morya*. Hamburh – Hel'synky – Sankt-Peterburg. Retrieved from: <https://decommission.ru/wp-content/uploads/2021/02/>. [In Russian].

5. *NATO provodyt" masshtabni vijs"kovi navchannya Defender-Europe 20*. Retrieved from: <https://www.ispc.org.ua/archives/5707>. [In Ukrainian].

6. Pekhnyk, A.V., Krojtor, A.V., & Zavhorodnya, Yu.V. (2019). Teoriya ryzyku: istoriya ta suchasni pidkhody. *Aktual"ni problemy polityky*, 63, 33–47. Retrieved from: http://app.nuoua.od.ua/archive/63_2019/5.pdf. [In Ukrainian].

7. Plotnykova, A. (2022, 22 yyun"). *Kalynynhradskyy tranzyt: fakty y vymysly*. Retrieved from: <https://www.golosameriki.com/a/kaliningrad-lithuania-experts/6628567.html>. [In Russian].

8. Prysutnist" NATO u krayinax Baltiyi ta u Pol'shhi - vidpovid" na ahresyvni diyi Rosiyi (2021, 29 sichnya). *Ukrinform. Mul"tymedijna platforma inomovlennya Ukrayiny*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3180351-prisutnist-nato-u-krainah-baltii-ta-u-polsi-vidpovid-na-agresivni-dii-rosii.html>. [In Ukrainian].

9. Starostenko, K.V. (2020). Rossyya – NATO: est" ly predel konfrontacyy? *Abyss (Voprosy fylosofyy, polytolohyy y socyal"noj antropolohyy)*, 1 (11). Retrieved from: http://abyss.su/_media/abyss_issue/11/starostenko_k.v._rossija_nato_est_li_predel_konfrontacii-1.pdf. [In Russian].

10. Turyanycya, I.A. (2023). Kalininhrads"kyj eksklav: suchasni bezpekovi problemy lytovs"ko-rosijs"koho susidstva ta zasoby yixn"oho vyrishenny. *Vcheni zapysky Tavrijs"koho nacional'noho un-tu im. V.I. Vernads"koho. Seriya: Istorychni nauky*, 34 (73), 1, 231–237. Retrieved from: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/33.pdf. [In Ukrainian].

11. Andrejsons, K. (2022, 1 November). Baltic Citizens Worry They're Next on Russia's Menu. *FP – Foreign policy magazine*. Retrieved from: <https://foreignpolicy.com/2022/01/11/baltics-russia-aggression-collective-security-ukraine/>. [In English].
12. Cohen, S.B. (2015). *Geopolitics: the geography of international relations*. New York – London: ROWMAN & LITTLEFIELD. [In English].
13. Deni, R.J. (2022, 3 March). NATO Must Prepare to Defend Its Weakest Point – the Suwalki Corridor. *FP – Foreign policy magazine*. Retrieved from: <https://foreignpolicy.com/2022/03/03/nato-must-prepare-to-defend-its-weakest-point-the-suwalki-corridor/>. [In English].
14. The Geopolitics Kaliningrad. *Centre for Geopolitics of the University of Cambridge. Providing historically-grounded approaches to enduring geopolitical problems*. Retrieved from: <https://www.cfg.polis.cam.ac.uk/events/geopolitics-kaliningrad>. [In English].
15. Hooker, R.D. (2019). *How to defend the Baltic States*. Washington, DC: The Jamestown Foundation. Retrieved from: <https://jamestown.org/wp-content/uploads/2019/10/How-to-Defend-the-Baltic-States-full-web4.pdf>. [In English].
16. Merkhofer, M. (1987). *Decision Science and Social Risk Management: A Comparative Evaluation of cost-benefit analysis, decisionanalysis, and other formal decision-aiding approaches*. Dordrecht: Reidel. [In English].
17. New Perspectives on How to Defend the Baltic States (2019, 25 October). *Jamestown Foundation. Global Research & Analysis*. Retrieved from: <https://jamestown.org/event/new-perspectives-on-how-to-defend-the-baltic-states/>. [In English].
18. Parafianowicz R. (2017). The military-geographical significance of the Suwałki Gap. *Security and Defence Quarterly*, 14, 4. 3–20. Retrieved from: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.doi-10_5604_01_3001_0011_7839. [In English].
19. Prie Suvalkų vykstančiose NATO pratybose – «Geležinis vilkas 2017» karinė operacija Skaitykite daugiau. (2017, 18 June). *Lietuvos RYTAS. LIETUVOSDIENA. AKTUALIJOS*. Retrieved from: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2017/06/18/news/prie-suvalku-vykstanciose-nato-pratybose---gelezinis-vilkas-2017-karine-operacija-1716336>. [In Lithuanian].
20. Shlapak, D.A., & Johnson, M.W. (2016, February). Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics. *RAND Corporation*. Retrieved from: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1253/RAND_RR1253.pdf. [In English].
21. Stoicescu, K., & Praks, H. (2016). *Strengthening the Strategic Balance In the Baltic Sea Area*. Tallinn: International Centre for Defence and Security. Retrieved from: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/Strengthening-the-Strategic-Balance-in-the-Baltic-Sea-Area_ICDS-Report.pdf. [In English].
22. Veebel, V., & Sliwa, Z. (2019). Kaliningrad, the Suwalki gap and Russia's ambitions in the Baltic Region. *Journal of International Studies*, 12(3), 109–121. Retrieved from: https://www.jois.eu/files/9_685_Veebel_Sliwa.pdf. [In English].

Inna Turianytsia,

Ph.D. (History), Associate Professor,

State higher educational institution «Uzhhorod National University»,

Uzhhorod, Ukraine

THE SUWAŁKI GAP AS A SECURITY PROBLEM OF LITHUANIA AND THE EASTERN FLANK OF THE AREA OF NATO RESPONSIBILITY

Abstract. *The article highlights the modern security and military-strategic issues surrounding the Suwałki gap, which is a section of the border between Poland and Lithuania. It simultaneously*